

1963

En oversigt

ved Carl Trock.

»De mørke træk er ikke vanskelige at få øje på. Vi ser dem daglig, de er skildret indtil det deprimerende af kirkelige talere og penneførere og mange andre,« hed det i en adventsartikel af korshærshofen, pastor Haldor Hald. »Alt kan tegnes så trøstesløst, at man må spørge, hvor længe det kan blive ved. Det hele går rundt, uden at der er nogen påtrængende aktuel problemstilling, som udefra møder med sine krav og kræver ansvarlig stillingtagen. På en vis måde er der noget underlig forløbigt over det hele« (KD 30/11).

I den situation er der dem, der be'r om en udfordring udefra: Herre, giv os fjender! (lektor Frede Hansen, KD 10/4, Johs. Müller, Berl. Tid. 24/11). Andre mener, at den udfordring allerede er der. For den ortodokse strøm i kirken formenes adgang til talerstolen; både i radio, fjernsyn og dagspresse er det »tidens modernister«, der spørges efter og som høres, og de »bekræfter menigmand i hans ukirkelighed og hans ret til at foragte den lokale menighed, han tilhører« (P. Sevelsted, KD 16/11, 4/12, jfr. 20/11).

Og i hvert fald forbliver det ikke uomtalt, at der er en betragtelig afstand mellem virkeligheden og det ideal, folkekirken rummer. Har man ikke lyst til at sige det højlydt — eller tvinger forholdene ikke til at give udtryk for mismod

Ved henvisninger bruges følgende forkortelser:

DKt = Dansk Kirketidende; Ft = Folketingstidende; Hskbl = Højskolebladet; IMT = Indre Missions Tidende; KD = Kristeligt Dagblad; MrBl = Menighedsrådenes Blad; PrfBl = Præsteforeningens Blad; AAST = Aarhus Stiftstidende. Årstal angives kun, når det ikke er 1963.

— så giver dagspressen, radioen og fjernsynet al hjælp til, at det ikke bliver glemt (jfr. radioens »Kritik til kirken,« udsendt som bog).

Hvor er skylden at finde, i forkyndelsen og tidens teologi? Sætter den »nødvendige og rigtige betoning af, at Guds gerning er den altafgørende,« ikke folk igang (KD, leder 6/9) — eller er præsterne for optagede af at sige det rigtige, »uanset at det går hen over hovedet på folk«? (biskop Schiøler, Hskbl 59, jfr. »Vor Kirke« dec., »Kritik til kirken« 28ff., 58ff., 94ff., ctr. 93).

Eller er folkekirken ved at være umulig, fordi folk ikke vil høre evangeliet og tage stilling til det (ibid. 90f.)? De vil forblive neutrale, udfra et bevidst ønske om ikke at tage stilling til problemerne, ikke bare af dovenskab (PrfBl 798, jfr. KD, leder 6/11, MrBl 36, DKt 62f.). — Der er i hvert fald en stigende fornemmelse af, at kirken må »ud i de kår, der svarer til virkeligheden: At være minoritet i befolkningen. Det er idag kun en uro,« mener sognepræst Otto Nielsen (»Dansk Kirkeliv 1963« 19, jfr. Vilh. Dickmeiss, KD 9/12). Andre, bl. a. højkirkelige præster, afskriver gerne folkekirken (»Reformatio« 136f., 150f.). Gud har gjort det, hævder pastor Bartholdy: Han »har villet folkekirkerne, han har brugt dem, nu er han ved at likvidere de sidste« (»Kritik til kirken« 44ff., »Dansk Kirkeliv 1963« 25ff. — Jfr. siden om Indre Mission p. 408, om de grundtvigske p. 414).

Det er især forholdene i byerne, der giver anledning til bekymringer. På landet er det dog ikke helt anderledes. Her kan man vel mange steder glæde sig over god og jævn kirkelig interesse, men der mangler virkelig inspiration, og truslen om stagnation hænger over os, skrev en landsbypræst (PrfBl 902). En anden føjer til, at udenforstående næppe kan forestille sig, hvilke enorme forandringer, der sker. »Konturerne af en folkereligiøsitet udviskes mere og mere« (»Vartovbogen 1963« 122, jfr. Jørgen Bøgh, KD 1/4).

Det er vel de skarpeste udtalelser, som fanger opmærk-

somheden, på bekostning af dagligt arbejde, mere stilfærdige overvejelser, og lidt større forhåbninger til fremtiden. Og alt dette hører også med i billedet (jfr. t. eks. Hskbl 457, PrfBl 613 ff., 1964 4, KD 30/11, 7/1 64). Det gælder både, at »megen mismod« giver sig til kende, og at »heldigvis meget da lykkes og trives«, som kirkeministeren skrev det i en nytårsartikel. »Mig forekommer det,« hed det videre, »at der nedenunder en tynd skal af ligegyldighed og en tyk skal af uvidenhed hos mange mennesker er en mærkbar optagethed af den side af tilværelsen, som Folkekirken står for.« Men mange steder trænges der til »sprængning af stivnede arbejdsformer,« nyt mod og nye syn. Som det siden skal ses, pegede Bodil Koch på en række muligheder for det, inden hun sluttede: »Lad os styrke vort håb om, at vor gamle folkekirke med hele sin af den historiske og politiske udvikling givne dialektiske spænding og uafklarethed, vil vise sig at være folkets marv og kraft i kommende tider. Muligheder er der ingen mangel på, om blot vi formår at se dem og udnytte dem« (KD 31/12).

Går vi til en anden front, *kristendomsundervisningen* bliver billedet ikke meget anderledes. Der er mange vidnesbyrd om solidt dagligt arbejde og pædagogiske fremskridt, og »affærer« viser i glimt fagets store vanskeligheder¹.

1963 bragte nok et vidnesbyrd om, at faget mødes med stigende bevågenhed fra myndighedernes side. Det fik sin egen konsulent, overlærer Søren Borello. Han havde det program for sin »pioner-gerning«, at han ville »styrke fri-

¹) En affære viste både forældres positive interesse for undervisningen, og tillige at »lovligt få lærere er interesseret i denne undervisning« (Ålborgs skoledirektør, Hjalmar Thomsen, KD 5/10). — Seminarieelever rejste en anden sag. De mente, at de lokale skolemyndigheder krænkede religionsfriheden ved at forbigå lærere, der stod udenfor folkekirken (en sag der kom for i Folketinget, Ft 4634 ff.). De hævdede, at de talte på manges vegne, og det viste sig, at et vel mindre, omend dog betragteligt antal seminarieelever sikrer sig mod at komme til at undervise i religion — de fritages tillige for undervisning i faget — ved at udmelde sig af folkekirken (Aktuelt 22/3, KD 19/3, 28-29/3, 5-6/4, 8/4, DKt 114).

modigheden« hos religionslærerne og være med til at fremme faglig dygtiggørelse (»Religionslæreren« 79, KD 2/11, 19/11).

Borello gik dog snart videre og rejste på et konservativt møde kravet om eksamen i religion, for intet fag vil kunne bevare sin stilling uden at sidestilles med andre fag. Og kristendomsundervisningen var kommet til at føre en ghetto-tilværelse, især på de store skoler i København og de større byer, hvor det kristelige præg var ved at forsvinde (KD 20/1 64, jfr. 30/1 64). — Han var her på linie med den konservative folketingsmand Edv. Jensen, Indre Missions næstformand, der kraftigt havde taget til orde for, at åndsfagene i det hele fik en bedre placering, og specielt kristendomsundervisningen, der på alle skoletrin, lige op til studentereksamen, burde gøres til eksamensfag (KD 21-22/11, 9/12, jfr. »Vor Kirke« dec.). Det viste sig siden, at han havde støtte i sin folketingsgruppe (Poul Sørensen i Jyderup, Sjt 23/1 64).

Kirkelige retninger og institutioner.

Efter kun et års forløb blev Århus bispestol igen ledig ved biskop Kaj Jensens død. Også denne gang blev der 3 kandidater. De grundtvigske genopstillede domprovst Henning Høirup; socialdemokraterne, der sidst havde støttet denne, opstillede (dog ikke enigt) pastor Haldor Hald, som også fik Indre Missions støtte, mens en kreds, der ønskede en »uafhængig« bisp fra selve stiftet, opstillede provst Johs. Asmund. Det lykkedes dog ikke provst Asmunds stillere at gøre det klart for flertallet af uafhængige menighedsrådsmedlemmer, at deres kandidat just måtte foretrækkes. Alle tre var jo også acceptable for »vidt forskellige mennesker« blev det pointeret. Stemmetallene blev 1203, 945 og 271 og Høirup udnævntes.

Men det var nok med rette, at en af de uafhængiges ordførere, proprietær Jakob Højlund, siden skrev om de retningsløses program: Vi er »mange 2. og 3. generationsbørn

efter de store vækkelser, som er i samme situation. Vi har ikke spor lyst til at fornægte slægtskabet, men heller ikke til at efterligne »de gamle«. Vi har i mange år måttet døje med dårlig samvittighed over, at vi ikke har kunnet genoplive den vækkelse, der døde mellem hænderne på dem. Vi har knap nok vovet at være ærlige nok til at indrømme, at den gammelkendte måde at tale om kristenliv og menneskeliv på ikke sagde os noget. Vi har levet i skyggen af alt det store og vidunderlige og måske gået og ventet, at lyset skulle komme fra missionshusene eller folkehøjskolerne. Vi har opdaget folkekirken . . . eller måske kun det ønske, at menighedens fællesskab må blive en levende virkelighed, en kraftkilde i et særdeles virkeligt liv i denne verden« (MrBl 155).

Iøvrigt skal skildringen af de kirkelige retninger fra sidste år ikke søges varieret, et par træk, der kom til, skal blot nævnes.

Man glemmer ikke vanskelighederne, slet ikke der hvor bundetheden til fortiden er størst, i *Indre Mission*. Der er spændinger forårsaget af større eller mindre bundethed til det gamle (om KFUM og K og IM se IMT 34, 104; om bibelsynet se KD april-maj)². Og almindelig velvilje overfor kirken mærkes både udenfor, hvor man vil have sig frabedt »snak om omvendelse og personlig afgørelse« (IMT 103), og indenfor, hvor samfundene savner udfordring og slapper af (IMT 380, KD 6/6, 24/9, »Det nye år 1964« 59ff.).

²) Angreb på IM fra Unge Hjem-bevægelsen tages med sagthedsfølelse (KD 5-6/2, 19/2, 21/2). — Derimod trues Unge Hjem af ny uro (jfr. her p. 189). Nu er det kredse fra Jylland og Fyn, der vender sig mod bestyrelsen (Århus-bladene juli) og vil have demokratiske valg genindført (års mødet 30/9). Men Hans Munck afviser forhandlinger om den struktur, Gud har givet Unge Hjem, en valgt bestyrelse vil også blive uensartet og ude af stand til at arbejde (e. KD 18/10). Sidst på året samledes repræsentanter fra Jylland og Fyn, der fandt, at de ikke længere kunne nøjes med at se til, når stridigheder ødelagde hele bevægelsen; de vil ved forhandlinger med ledelsen søge striden bilagt og få gennemført demokratiske valg (AASt 25/11).

Alligevel håber man på fremtiden. Som en »opmuntring til de mange, der stadig er IMs gerning tro, og som sukker efter vækkelse« begyndte Indre Missions Tidende at fortælle om, hvordan »der endnu er steder i vort land, hvor Gud vil vedkende sig den gerning, som gøres gennem IM« (nr. 17ff). Og IMs formand, Kr. Friis advarede mod, at man overfor vanskelighederne svigter IMs gamle arbejds-syn og giver sig »et falsk alternativ i vold: Hellere en levende frikirke end en død folkekirke« (KD 4/9, jfr. 10/6 og IMT 338f.). Det emne tog pastor Dalum Christensen også op i IMs almanak: »Derfor kan man møde unge, der ikke vil læse til præst: Kirkens dage er jo talt, det siger Bartholdy! Selv missionærer kan få den tanke, at vi skal give den hældende vogn det sidste skub. Vi vil tro, at Bartholdy er enig med IMs ledelse, hvis den siger: »Der skal ikke fra vor side »skubbes til«. Trods alt, hvad vi tager afstand fra, vil vi støtte Folkekirken. Vi vil opfordre unge til at studere teologi for at blive præster i vor kirke, og vi vil formane vore missionærer til at respektere den og taknemligt udnytte de muligheder, den byder os, og som ville være stærkt forringede under frikirkekår«. IM og vor kirke står og falder sammen . . .« (»Det nye år 1964« 55).

Indre Missions stilling blev også klarere på et andet område, i forholdet til *de højkirkelige*. Vi har meget fælles med disse »nidkære og skrifttro præster«, der ofte har tugtet den løsslupne og selvbevidste folkekirkelighed bedre end vi har kunnet«, skrev pastor Dalum Christensen, men der er »hindringer, der udelukker at IM og højkirkeligheden løber sammen til en bevægelse.« Det gælder både dåbssynet, hvor omvendelsen hverken nævnes eller forudsættes, nadversynet og synet på gudstjenesten. (Den »nuværende gudstjenesteorden stemmer bedre med Luthers læretanker end den ny højkirkeligheds«.) Og det gælder i synet på embedet. Det er for IM nødvendigt som grundstammen i menighedens vejledning; det er nok villet af Kristus, men ikke *indstiftet* af ham, som de højkirkelige mener. Derfor kan IM

tillægge lægfolket selvstændigt ansvar og arbejde, får høj-kirkeligheden derimod »IMs venner over i deres båd, skal de sidde ved årerne, mens præsterne selv står ved roret« (ibid. 41ff., jfr. IMT 311, 351 og »Vor kirke« dec.). — Hertil svarede pastor B. Riisgaard fra højkirkelig side: »Vi maa give pastor Dalum Christensen Ret i hans Bemærkninger. Kun betyder Lægfolkets Arbejde ikke en Deklassering af dette, tværtimod er det just dets Adelskab, fordi saadan er Guds Bestemmelse nu engang« (»Religionslæreren« 81ff., jfr. »Reformatio« 152).

De frivillige kirkelige arbejdsgrane melder om nye opgaver, også om at indtægterne stiger, blot ikke nok (KD 24/4, 6/8, 14/9). Derfor indkaldte Dansk Kirke i Udlandet til ekstraordinært repræsentantskabsmøde, og på årsmødet bestemte man sig til at overveje strukturændringer i arbejdet (Nyt fra DKU, nr. 2, 3, 5, KD 4-5/9, 12/9).

Meddelelser om, at Københavns kommune vil opføre 26 plejehjem, fik Kristeligt Dagblad til — med held — at formane kirken til påny at gøre en indsats på det sociale område (4/9). De samvirkende Menighedsplejer så udfordringen og tog fat for at imødegå den (KD 22/10, 8/11, 6/12; »Fra Menighedsplejen« 39f., 63ff.).

Endelig gav diakonissehusene besked om deres planer. Efter mange overvejelser bestemte Diakonissestiftelsen sig for en nyordning: Nye søstre kan selv oppebære deres løn, idet de dog skal svare et fast årligt beløb til søsterhjemmet, de skal ikke mere sendes ud af stiftelsen, men selv søge deres stillinger og udenfor tjenesten får de »dragtfrihed« (årbog 62/63, 50ff., »Nyt fra Diakonissestiftelsen« 56, 105, KD 14/5). På Sankt Lukas Stiftelsen vil man spørge mere modne kvinder om de vil melde sig til tjeneste, når ungdommens store flok går diakonissehusene forbi. Her kan der blive tale om »en lidt enklere Indtrædelses-Maade« og en kortere supplerende uddannelse (KD 27/11, »Hilsen fra Diakonissehuset Sankt Lukas Stiftelsen«, nr. 127).

På vej til reformer?

Får vi ikke flere tilladelser til at *bygge kirker*, kan udviklingen blive katastrofal, udtalte biskop Westergaard Madssen i et interview (SjT 28/12, jfr. KD 7/1 64). — I 1963 blev der taget 4 kirker i brug. I hovedstadsområdet blev Ueterslev kirke færdig efter 25 års arbejde med kirkesagen, mens selvbyggerne i Bistrup kunne tage 1. etape, de senere menighedslokaler, i brug. I Randers indviedes Skt. Clemens kirke og i Herning Fredens kirke. Men for fremtiden ser det mørkt ud. Den kvota, som ministeriet råder over til kirkebyggeri, synes kun at give mulighed for at bygge 2 kirker i de kommende 3 år. Og selvbyggeri, som der har været talt om flere steder, kan kun gennemføres for egne midler, da kirkeministeriet har disponeret over sin kvota og ikke kan yde tilskud (KD 26/7, 7/8, 9/9). Tilbage bliver de 2 vandrekirker, som Kirkefondet rejser i hovedstadsområdet. Her er der opnået den lempelse, at disse midlertidige trækirker kan rejses med den støtte, som loven om kirkers opførelse giver.

Hertil kommer økonomien, kirkebyggernes næste problem. Efter nogen tøven er Kirkefondet ved at forlade loven fra 1956. Det har vist sig, at der ved de kirker, der opførtes i henhold til loven, er ydet mest ad privat vej (49%) og mindst af staten (17%). Man havde tænkt sig det omvendt. Derfor er Kirkefondet inde på overvejelser om en nyordning for hele landet: Frivilligheden skal holdes i hævd, privat skal der fortsat skaffes 1/4 af udgifterne, men hele resten skal udredes over den kirkelige ligning. Kun i særlige tilfælde bliver der tale om statstilskud. — Men heller ikke det vil slå helt til, hvor byerne vokser stærkest. Når der på få år rejses hele bycentre, kan forudsætningen, både i den gældende lov og det ny forslag, om private midler ikke indfries. Der er ikke mennesker, som kan rejse kirkesag og føre den igennem, så kirkerne fra begyndelsen bliver et ganske selvfølgelig led i det nye bysamfund. Og i Kirke-

fondet lægger man megen vægt på, at kirkerne her ikke kommer flere år bagefter alle de andre institutioner. Her vil man da opgive kravet om frivillig indsats. Alle de fornødne penge skal kunne lånes og afdrages og forrentes over ligningen. Men for at det kan ske, må der også dispenseres fra byggerestriktionerne, så dette byggeri holdes ude fra ministeriets ordinære kvota (Kirkefondets årbog 1963, 39ff., KD 9/5, 16-17/10, 28/12, Kbh. Kirkesag nr. 1-3; jfr. bisperne KD 7/9, Ålborg Stiftsbog 10 f., Demokraten 8/9). Vil det ske? Kirkefondet håber det.

Det knytter sine forventninger til statsministerens ord i trontalen: »kirkebyggeriet vil blive fremmet i det omfang, det er muligt« (Ft 23). Men også Venstre har i sit nye program nævnt kirkebyggeriet; der skal »sørges for nødvendigt kirkebyggeri i takt med befolkningens vækst,« hedder det³. — I sin nytårsartikel skrev kirkeministeren, at det var rigtigt, at der var afsat »meget små penge til bygning af nye kirker i den næste treårs-periode.« Man overvejede i ministeriet også ændrede principper for kirkebyggeriet, da det er af »vital betydning, at nye kirker bygges der, hvor storbyen næsten eksplosionsagtigt udvider sig« ... »i samme takt, som der bygges skoler og sociale institutioner« (KD 31/12).

Præstemangelen viste sig ved, at embeder i stigende omfang påny har måttet opslås ledige. Man kan vel sige, at

³) Jfr. biskop Dons Christensens og sognepræst Svend Aage Olsens uforpligtende præmisser hertil: »Staten må . . . støtte, evt. overtage, opførelse af kirker og præstegårde . . . mens bygning af lokaler til brug for kirkelige institutioner og organisationer kan overlades til privat initiativ« (»Kirke, skole, kultur« 21). — I Ålborg Stiftsbog nævner biskop Erik Jensen en anden mulighed: »Man må . . . nok indrette sig på at opføre kirken sammen med den planlagte bebyggelse . . . Udgifterne derved udredes da ligesom for de andre institutioners vedkommende enten gennem huslejen eller over ligningen.« Det kan nok gøres, da alle har indrettet sig på, at alting ordnes over deres skattebillet, eller på anden måde gennem faste udgifter, mens frivillig indsats (desværre!) bliver mere og mere upopulær (12).

situationen strammedes, men ikke forværredes afgørende. Det skyldes, at loven om adgang til præsteembeder trådte i kraft (jfr. her p. 201), og flere havde ventet på denne lov, og navnlig, at der i de sidste år er oprettet færre nye embeder⁴.

Uroen om bestillingstillægget (jfr. her p. 197) tog til. Det skyldtes tilsyneladende frygt for, at ministeriet på den måde ville tvinge *sognesammenlægninger* igennem, uden hensyn til lokale forhold (jfr. blot bisperne KD 11/1, 22/2, Demokraten 6/1, Fyns Tid. 27/1, iøvrigt Jyllands-Posten 19/2). Sagen kom for i Folketinget, idet venstremanden Skov Thulesen ville advare mod at forcere en udvikling igennem; han var dog klar over, at »rationalisering må(tte) finde sted.« Kirkeministeren svarede, at der ville blive taget »vidtgående hensyn til befolkningens indstilling og til lokale forhold af enhver art,« men det var »uomgængeligt nødvendigt« med sammenlægninger. Derfor anbefalede Bodil Koch menighedsrådene »jo før jo hellere« at gå ind i overvejelser derom, så »de kunne være med til at føre værdifulde folkekirkelige traditioner fra de små sogne ind i ændrede tiders større sammenhæng« (Ft 2457ff.).

Den opfordring synes endnu ikke at have båret megen frugt, i hvert fald er de praktiske resultater små. Måske mødes sagen dog med større forståelse efterhånden — eller er der blot mere ro nu, hvor det er klart, at ministeriet ikke vil tvinge sammenlægninger igennem? Det har i en række tilfælde foreslået noget sådant, men embederne er opslået uændret, når menighedsrådene gik imod det (KD 11/3, 3/4, 17/4, 27/4, 4/6). Men vil ministeriet ikke tvinge

⁴) I 1963 var der en afgang fra præstegerningen på 54 (ved dødsfald og afskedigelser), mens der oprettedes 3 nye embeder. Det modsvarede af 39 teol. kandidater, 4 nedlagte embeder og af, at 8 i h.t. den nye lov kunne blive præster (KD 8/1, 19/3, 8-9/5, 4-5/7), samt af, at de valg- og frimenigheder, som afgav præster til sognemenighederne, i et par tilfælde antog ikke-teologer. — Til det teol. studium meldte der sig i København 37, i Århus 31 (jfr. KD 1/1).

noget igennem, så vil det på den anden side heller ikke give afkald på den spore til overvejelse, som ligger i bestillings-tillæggets bortfald. Gjorde man det, skrev Bodil Koch, så tror jeg, »at man i de små sogne hurtigt ville falde tilbage i god eller mindre god gammel gænge og standse de overvejelser, der nu er igang.« Nu står bestemmelsen og minder menighedsrådene om, at de ikke alene skal tænke på deres eget sogn, men at de er medansvarlige for hele kirkens trivsel (KD 31/12, jfr. biskop Westergaard Madsen Sjt 28/12).

Det var dog ikke blot sognesammenlægninger, men hele *kirkens struktur* og arbejdsform, der kom til debat. Der var flere tilløb til noget sådant. Domprovst Jørgen Bøgh gik videre og udformede et helt reformprogram: 1) den mid-delalderlige sogneorganisation må ændres, så folkekirken ved »en fornuftig personalepolitik« kan tilpasse sig befolk-ningsudviklingen; 2) præsteuddannelsen må ændres, så den kommer til at svare til det uformelige religiøse behov, som industri- og funktionærsamfundet stiller, i stedet for til landsognets nogenlunde statiske struktur; 3) kirkens styre-form må ændres. For når den »overordnede inspirations-myndighed« er svag, er det umuligt at skabe samarbejde og arbejdsdeling indenfor stifter og provstier, og for præster at gennemføre den instruktionsvirksomhed og ajour-føring af problemstillinger, som kendes andre steder; 4) kirkens sociale aktivitet må afstemmes efter nutidige forhold, for menighedsplejerne kører på et forældet social-filantropisk system; og 5) kirkens økonomiske struktur må ændres. Lokalt kan den løse sine klassiske opgaver (gudstjenester, kirkelige handlinger), mens den har ringe mulighed for ved forsøgsarbejde, forskning og kur-susvirksomhed at komme i et naturligt forhold til det moderne samfund (Demokraten 2/3, DK 1/4).

Det oplæg måtte vække røre, i første omgang i den jyske hovedstad. Fra grundtvigsk side kom et bestemt nej, både til Bøgh og andre der ville gå endnu videre. Man kunne

nok flytte nogle sognegrænser på landet, sagde sognepræst Otto Paludan, men sogneordningen gav kirken »en ærlig og naturlig forbindelse med almindelige mennesker.« Det var hans fornemmelse, at når man kritiserede sogneordningen, så skete det ikke så meget for at fremme kirkens aktivitet, men mere for at få »magt og myndighed; man vil fratage menighedsrådene deres rettigheder for i højere grad at gøre folkekirkens styrelse centraliseret, så den ændrer karakter fra at være folkekirke til at blive en stats- og embedsmandskirke« (Demokraten 17/9, AAST 19-22-29/9). Det viste sig siden, at synspunkterne var hørt og husket videre ud. Da Kristeligt Dagblad i en leder udtrykte sympati for Bøghs tanker (10/12), trådte Dansk Kirketidendes redaktør, pastor Riemann ikke mindre skarpt op: Bladet gav her tilslutning til Indre Missions syn, »at folkekirken bør være en bekendende kirke i stedet for, at den er ramme om folkets kristendom.« Og hvad var Bøghs 5 punkter andet end »et forsøg på at skabe den orden — den kommando — indenfor kirken, som han øjensynligt beundrende har fundet i militæret.« Selvfølgelig måtte kirken følge med tiden og lægge sig efter nødvendige reformer. »Men lad os finde frem til dem uden tvang fra oven« (DKt 1964, 42, jfr. biskop Høirup AAST 29/12).

I kirkeministeriet fik man forelagt mindre planer. Både Præsteforeningen og bisperne ønskede nøjere undersøgt, hvad præstemangelen og befolkningens forskydning fra land til by måtte betyde for kirken (PrfBl 927, uomtalt 425; Sjt 28/12).

Også Menighedsrådsforeningens udvalg om *sognemedhjælpere* lod høre fra sig. Det havde set sit principale forslag om en almindelig ordning standset af betænkeligheder, nu ønskede det en forsøgsordning; menighedsrådene skulle over rådighedsbeløbet kunne yde støtte, når private kredse ansatte en sognemedhjælper og skaffede halvdelen af lønnen (MrBl 56). Forslaget fik bispernes (KD 10/1) og — trods mange betænkeligheder — Præste-

foreningens anbefaling (PrfBl 202, 425, 737; om Menighedsrådsforeningen se PrfBl 563, 663, 723).

I den flere gange nævnte nytårsartikel tog kirkeministeren alle disse problemer op. Efter tilskyndelse fra kirkefolket var der i tidens løb gennemført en række mindre ændringer. Nu trængte en række mere vidtgående, »radikale« lovændringer sig på, hvis folkekirken skulle fungere på rimeligvis i det moderne samfund. Derfor overvejedes det i ministeriet at nedsætte et »strukturudvalg«, en kirkelig reformkommission.

I artiklen berørte Bodil Koch både menighedsrådenes ansvar, »som lovgivningen nok stærkere burde understrege,« præsteuddannelsen, sognemedhjælperne, sogneomlægninger, kirkebyggeri og folkekirkens økonomi og »meget utidsvarende« administration. Dertil føjede hun spørgsmålet om kirkens jordpolitik⁵. Hun tænkte ikke blot på en økonomisk reform, hvor man solgte de små brug og i stedet købte en stor gård, f.eks. fælles for provstierne, men disse større gårde kunne blive centrer for den »folkekirkeligt-kulturelle aktivitet på egnen.« Det forslag — som ministeren fremlagde til overvejelse — gav måske mulighed for, at de små sogne i samarbejde »kunne arbejde sig ud over deres historisk betingede snævre milieu. Ofte er de allerbedste kirkelige traditioner jo mere levende i de små sogne — og hvor ville det være lykkeligt — om disse værdier kunne gøre sig gældende i større sammenhæng« (KD 31/12).

Med hensyn til *lovgivning* vedtoges den ny helligdagslov (jfr. her p. 203 f.) trods proteststorm og mod Venstres, de konservatives og de uafhængiges stemmer (Ft 2973, 3532, Till. B 383, 393, C 115; KD 1/2, 13/2, 15/2, 27/2, 2/3, jfr. 9/8, 24/10).

Lettere gik det for *Færoerne* at få en *vicebiskop*, da det

⁵) Et spørgsmål, som ministeren før havde været inde på (Ft 4/4 62, 4091 ff.), mens bisperne på deres møde i sept. samme år udtrykte ønsket om, at kirken bevarede sin jord, så der blev købt jord andre steder, hvis jorden måtte sælges et sted (KD 7/9 62).

(efter lange overvejelser, jfr. Ft 2606 f.) var ønsket af det færøske landsstyre. Færingen Johan Poulsen ønskede dog at pointere, at samhørigheden med Københavns stift og den danske kirke blev bevaret — og fik to gange kirkeministerens ord for det (Ft 2510, 2604, 2685, 2854, Till. A 729, C 107 jfr. KD 8/6). Det rejste igen spørgsmålet om de færøske menighedsråds store indflydelse ved valg af Københavns biskop. Og med landsstyrets billigelse vedtog folketinget endnu hurtigere en lov, som giver Færøerne en mere rimelig indflydelse. Samtidig blev der åbnet mulighed for, at Grønland siden kan få en tilsvarende indflydelse (Ft 4344, 4466, 4601, 4701, Till. A 1627, C 223).

— Stillingen som vicebiskop forbindes med sognepræstembedet i Thorshavn, således at menighedsrådene skal have indflydelse på besættelsen af dette embede som ved valg af danske bisper. I første omgang udnævntes dog Færøernes provst, Jacob Joensen. Efter bispevielse i København og indsættelse i Thorshavn blev hans første opgave at indvie den store nye kirke i Klaksvig, Christianskirken (KD 8/7, 20/7). —

Sidst tog kirkeministeren fat på *præsteuddannelsen* (jfr. her p. 201). Da grosserer J. C. Hempel havde tilbudt sin ejendom »Vatelunden« og penge til opførelse af en kirke, bestemte ministeriet sig til der at oprette et efteruddannelsescenter for præster (KD 27/2, 6/8). Snart efter fulgte lovforslag, da man ønskede at komme igang snarest muligt. Det var målet her at give »en ajourføring og opfriskning af universitetsundervisningen, navnlig i de eksegetiske fag«, samt en uddybelse af de mere praktisk-teologiske fag. Vatelunden burde blive et sted, »hvor præsterne får lejlighed til ikke blot gennem foredrag, men gennem en omfattende undervisning at møde tidens filosofiske og sociologiske, litterære og kunstneriske problematik.« Der tænktes både på et fire-måneders kursus og kortere specialkursus for præster med særlige opgaver (Ft 905, Till. A 407). Bodil Koch kunne efter 1. behandling glæde sig over tilslutning

fra alle sider. Hun svarede Skov Thulesen, der havde udtrykt forundring over, at forslaget var nævnt i trontalen, at der efter hendes mening i »dette lille lovforslag (var) et virkeligt perspektiv.« Fra dette eftertankens og efterprøvelsens sted forestillede hun sig »på langt sigt ud fra Vatelunden gående en debat om, hvad der er rod og stamme i vort folk, og en stadig afklaring og analyse af, hvad luthersk-evangelisk tænken har betydet for vor kulturens udvikling« (Ft 1070ff.)⁶.

Teologisk forskning.

Staben af yngre teologer ved universiteterne udvides stadig. Det er et betragteligt antal, der her får arbejdsmuligheder. Årets disputatser spændte også vidt, fra universitetsadjunkt Søren Giversens »Apocryphon Johannis«, over undervisningsassistent Jakob Ballings »Studier over Investiturstridens Embedstænkning« til sognepræst Kaj Thanings store værk, »Menneske først«. Her skal Grundtvig – ret forstået efter »omvendelsen« 1832 – gøres aktuel, en levende debat forudses da også (Hskbl 761, 1964 30; DKt 1964 41).

Ydre mission – økumenisk arbejde.

Missionsselskaberne melder fortsat om mangel på både medarbejdere og penge. (Forholdet til u-landshjælpen står uafklaret, uanset at selskaberne i to tilfælde fik hjælp der-

⁶) Efter langvarige undersøgelser i provsteret og mange forhandlinger traf kirkeministeriet afgørelse i sagen om pastor H. Søbye. Det blev til en meget alvorlig tilrettevisning og »som en lempelig udgang« en bøde på 1200 kr. I sin skrivelse til biskop Leer Andersen pointerede ministeriet, at sagen ikke drejede sig om lære- eller forkyndelsesfrihed, men om pastor Sobyes embedsførelse. Giver den påny anledning til berettigede klager, hed det her, må han være forberedt på, »at spørgsmålet om hans forbliven i embedet kan blive taget op til overvejelse, idet ministeriet er enig med Biskoppen i, at en optræden, som den . . . udviste, kan blive en utålelig belastning for vor tålsomme folkekirke« (KD 21/9).

fra.) Men der tales om, at interessen for ydre mission vågner i nye kredse. Det rejser spørgsmålet om hjemmearbejdets struktur, både m.h.t. organisation, mødevirk-somhed m.m. Andre ønsker fører i samme retning. Hele kirken, og ikke private selskaber, skal være ansvarlig for dette arbejde, der er en del af kirkens normale liv, siges der. Og hjælpen skal ydes fra kirke til kirke. Ønsker fra missionærerne kommer til. De føler sig isolerede, for de hører ikke uden videre til i de nye kirker, hvor de tjener, og tilhørsforholdet til den kirke, der har sendt dem ud, er ophørt (KD jan.-marts).

Indenfor DMS overvejer man et forslag til strukturændring. Arbejdet skal decentraliseres og ansvaret i højere grad lægges ud til kredse og kredsforbund (KD 13/9, Dansk Missionsblad 332, »DMS årbog 1962-63« 106ff.). Men der er større planer. »Vi kan ikke lukke øjnene for, at fordi vi går adskilte, er dørene ind til store kredse i vort folk lukkede; kom vi samlet ville de sikkert stå åbne,« skrev biskop Høgsbro (KD 16/3). Der spørges efter samarbejde, men vi er ikke nået et skridt frem, beklagede DMSs formand, C. Rendtorff ved årsmødet (SjT 12/9, Dansk Missionsblad 331)⁷. Men perspektivet fastholdes, det skal være kirken der lægger opgaven frem. Det er tiden nu, og det haster, fandt generalsekretær Erik Petersen, DMS, der i første omgang tænkte sig, at selskaberne gik sammen i indsamlingsarbejdet (KD 13-14/9, 16/9, Santalposten nov.).

Men der er betænkeligheder både ved »kirkeliggørelsen« og en begyndende centralisering, ikke blot hos Indre Mission (jfr. her p. 205f.). Således måtte biskop K. C. Holm først spørge, om den vågnende interesse for fremmede verdensdele nu kunne sættes i forbindelse med det missionsarbejde, der øves? For blev kredsens interesse og offer-

⁷) Dansk Missionsråd begyndte dog i samarbejde med Religionslærerforeningens Materialecentral at udsende børnebladet »Kirken arbejder«. Det erstatter selskabernes egne børneblade og er også tænkt anvendt i religionsundervisningen.

vilje afløst af »en almindelig folkekirkelig platonisk præget kærlighed til Ydre Mission,« da ville det kunne aflæses i budgetterne. Og hvorfor tale om, at arbejdet *skal være* kirkens i stedet for at sige, at det *er* kirkens arbejde — på den måde, hvorpå vi herhjemme gør sådant arbejde. Der var efter biskop Holms mening nok grund til overvejelser, men ikke til en omlægning, der kunne kvæle noget levende. »Der er i den form, missionsarbejdet har haft og endnu har, noget, jeg ville være dødsens bange for at opgive« (ibid., jfr. KD 9/12, Ole Christiansen, KD 20/5).

Dagspressen har i vidt omfang orienteret om den katolske kirkes overvejelser på Vatikanerkoncilet. Og den begyndende nyorientering i forholdet til andre kirkesamfund blev yderligere nærværende, da kardinal Bea først på året gæstede København (KD 26, 28/1). Men alligevel har biskop Schiøler nok ret i, at der i den danske kirke er »endnu kun lidt forståelse af, hvad ... kontakt mellem kirkerne betyder,« ja at mange er imod det. Og det igen forklarer, at arbejdet har svært ved at få fornøden økonomisk støtte (e. KD 10/12, jfr. dog Bodil Kochs overvejelser, KD 31/12).

På den anden side kan økumeniske spørgsmål fange interessen. En skarp afvisning af romerkirken fra indremissionær Kaj Jacobsen fremkaldte så mange indlæg, at Kristeligt Dagblad måtte afstå fra at bringe dem alle (juli-aug.). Og røret nødte Kr. Friis til at meddele, hvilken holdning Indre Mission indtager: Man vil forblive tro mod kirkens bekendelse, og romerkirken har stadig lærdomme, som må bekæmpes. Derfor gav den lunere luft kirkerne imellem ikke anledning til sentimentalitet, »og sentimental er netop det, megen snak om denne sag har været«. På den anden side kan man i IM godt se, at »hytten« på den gamle grund »er lav«, og fører samtaler mellem kirkerne med tiden bag om reformationen, og lader romerkirken sig reformere, så vil kirkens enhed være i sigte (KD 4/9).